

jättämiseen kokoelman ulkopuolelle saattaa olla se, että nämä tekstit eivät ole säilyneet kreikaksi, latinaksi tai koptiksi. Sama koskee myös tärkeitä Neitsyt Maria -apokryfejä, jotka usein ohitetaan kirjoittamisajankohtaan perustuen. Monet tämänkin kokoelman evankeliumeista ulottuvat ajoituksensa puolesta keskiaikaan.

VILJA ALANKO
TEOL. MAIST., HELSINKI

**CHRISTINE C.
SHEPARDSON**
**Controlling Contested
Places: Late Antique
Antioch and the Spatial
Politics of Religious
Controversy. Berkeley:
University of California
Press 2014. 312 s.**

Det här är på många sätt en utmärkt bok som för samman en teoretisk medvetenhet om rummets politiska betydelse med ett specifikt material från en konkret plats och tid, nämligen den sjudande gryta av religiösa motsättningar som det sena 300-talets Antiokia var. Christine Shepardson lyckas att på ett lättfattligt sätt att använda rumsanalysen och visa på dess relevans för tolkningen av ett historiskt sammanhang. Hennes textanalyser inleds och avslutas genomgående med citat från kulturgeografin och närliggande discipliner, d.v.s. från forskare som har arbetat med helt andra kontexter, och det är alltid klart hur teorin hänger samman med Shepardsons tolkning av hennes historiska källor. Bokens särskilda bidrag är just denna pedagogiska syntes av rumsteori och historia.

Titeln säger nästan allt: det handlar om hur ledande aktörer försöker få kontroll över tolkningen och bruket av omtvistade platser. Även om det främst handlar om helgedomar undviker Shepardson medvetet det

som kallas "sacred space" eftersom hon menar att det riskerar att dölja det situationsbestämda maktspelet, och hon noterar gärna när samma författare yttrar sig på delvis olika sätt om samma plats vid skilda tillfällen. Som förebilder för ansatsen nämns bland annat Yi-Fu Tuan, Edward Soja och andra teoretiker som talar om det kulturellt skapade rummet: ingen platsbeskrivning är neutral utan den speglar alltid ett specifikt synsätt, tjänar alltid vissa bestämda syften. Det går därför inte att säga att en karta antingen är "riktig" eller "fabulerad". Istället är den alltid, utifrån Sojas tanke om *thirdspace*, "real-and-imagined". I ett större sammanhang skriver Shepardson in sig i den tradition av ideologikritik som alltsedan Michel Foucault har präglat historieforskningen, och som har förstärkts av ett nytt intresse för språk och retorik. Om Shepardson propagerar för en *spatial turn* så vetter denna vändning åt samma håll. Detta kritiska perspektiv gör att hennes forskning tydligt skiljer sig från de klassiska studierna om Antiokia av bl.a. Festugière och Liebeschuetz. Genom att fokusera på det retoriska spelet om de heliga platserna har Shepardsons studie också en större kulturell och religiös tolkningsram än sina tidiga föregångare, nämligen kristnandet av det romerska samhället.

Men hur mycket går det egentligen att veta om det senantika, "kristna" Antiokia, en metropol som blev jämnad med marken av jordbävningar och översköld av invaderande arméer i århundradena efteråt? Shepardson är förstås medveten om bristen på arkeologisk hårdvara för hennes tid, vilket gör att vissa tolkningar nödvändigt blir beroende av mer eller mindre säkra antaganden om platserna ifråga. Men genom att diskutera problemen lyckas hon ändå så långt det är möjligt att teckna en karta över staden och på så sätt låta arkeologins lämningar få kasta sin skugga över texten. Detta intresse för det konkreta,

materiella, ger en tydlig profil åt det som blir hennes primärmaterial: texterna. Vad som ändå gör det rimligt att arbeta med det senantika Antiokia är ett rikt textmaterial, större än någon annanstans i samtiden, som dessutom i många fall går att bestämma relativt precist i tid. Hennes huvudsakliga källor är dock välbekanta: det är Libanios och Johannes Chrysostomos. Eftersom hon måste ta hänsyn till den digra sekundärlitteraturen om dem är fotnoterna många, och bibliografin gör tydligt hur ofta samma material har studerats med en liknande inriktning på retorik och makt. Det är förstås lovvärt att Shepardson är noggrann med källhänvisningen, men den ireniska tonen gör det svårt att veta när hennes analys bryter med tidigare forskning och bidrar med något annorlunda – utöver en mer tredimensionell förståelse.

Bokens sex kapitel är en långsam resa framåt i tiden, med särskilt fokus på händelser under 380-talet. Inledningsvis introduceras Libanios. Genom en vandring i hans självbiografi visar Shepardson övertygande hur retorn skickligt förhandlar sin egen position genom medvetna rörelser i det offentliga rummet. Särskilt viktigt är att lyckas tacka nej till inbjudningar från personer högre upp i den samhällliga hierarkin. Efter denna bakgrundsteckning lyfter Shepardson i de följande kapitlen fram välkända historiska händelser och texter som vittnar om kampen om platser mellan religiösa utövare i Antiokia, kristna såväl som icke-kristna. Genom att göra sällskap med Johannes Chrysostomos (och hans konkurrenter) kan Shepardson se hur samma författare betonar spatialiteten starkare när han talar om de "andra", d.v.s. judar och "hedningar", än när det handlar om kristna som tillhör konkurrerande inriktningar men möts i samma kyrkorum. För att förstå hur Chrysostomos kontrasterar vad som är rätt eller fel ställe att vara på använder Shepardson termerna *topofilia*

(en term från Yi-Fu Tuan) och *topofobia*. Det är kanske inte något nytt att relikerna spelar en stor roll för att profilera kristna platser men likaväl fascinerande att följa med på de många färderna med relikerna efter martyrbiskopen Babylas. Den första resan går till det berömda Apollontemplet i förstaden Dafne när helgonet, av kejsar Gallus, installeras som en slags motbild till oraklet (som ska ha föranlett förföljelser mot kristna). Nästa kejsare, Julianus, skeppar tillbaka relikerna till sin ursprungliga gravplats, men får sedan försöka förklara varför templet samtidigt brinner ner. I ett tredje skede bygger biskop Meletios en kyrka till helgonet inne i staden. Genom att han själv begravs på samma plats beseglas den nicenska positionens seger. I flera avseenden speglar dessa förflyttningar avgörande konflikter om tolkningen som kan följas genom textmaterialet. Relationen mellan stad och land tematiseras i ytterligare två kapitel där munkarna spelar en avgörande roll. Återigen blir det tydligt hur geografin är ett sätt att formulera normer.

I det sista kapitlet lyfter Shepardson blicken från Antiokia och synar andra geografiska miljöer. Vid ungefär samma tidpunkt går det att identifiera hur flera självständiga aktörer till synes oberoende av varandra kämpar för att tillskanska sig det heliga rummet, bl.a. Ambrosius i Milano och Kyrillos i Jerusalem. Jämförelserna är övertygande, särskilt som de kopplas samman med den samtida lagstiftningen: under Theodosius I får den nicenska gruppen laglig rätt till egendom som tillhört andra kristna grupperingar. Den kristendomstolkning som Chrysostomos och flera andra gynnar stöds av lagstiftningen, vilket inte betyder att kejsarliga direktiv på ett självklart sätt kunde implementeras i riket, men att det finns ett gemensamt mönster som är värt att iakttas när man ser på de lokala arenorna. Personligen tycker jag att detta kapitel, som i hög grad är kontextuali-

serande, skulle ha inlett snarare än avslutat boken.

Controlling Contested Places är en välskriven bok som med ett tydligt teoretiskt perspektiv och en välavgränsad historisk undersökning förmår kasta ljus över en tid som många redan har studerat, det sena 300-talet. Hanteringen av källorna är föredömlig och rumsanalysen välmotiverad och tydligt förklarad. Trots att teorin i någon mån står i fokus är boken främst ett exempel på teorins relevans, men inte i lika hög grad ett bidrag till den teoretiska diskussionen. För att bli det skulle analyserna inte bara bekräfta teorin utan också – i några fall – peka på dess begränsningar och utvecklingsmöjligheter i förhållande till det här materialet. Ibland lyfts en teoretisk terminologi in som hade förtjänat större reflektion. Är "place-marketing" och "memory wars" verkligen jämförbara termer som problematiskt kan appliceras på samma historiska kontext? Här tycker jag att konnotationerna till "marknad" och "krig" skulle ha diskuterats eftersom orden aktualiserar delvis olika referensramar som påverkar det sätt som vi föreställer oss det senantika Antiokia. Ett annat ord som hade kunnat problematiseras är det ofta förekommande "manipulation" (bl.a. fr. Ricoeur "concerted manipulation"). Visserligen sätter det med rätta fingret på att de platsbeskrivningar vi har inte är objektiva utan snarare iscensatta av personer med makten (och många gånger historien) på sin sida. Men skapar inte begreppet i förlängningen en föreställning av att det finns ett annat sätt att teckna dessa platser på som *inte* är manipulerande, och som den demokratiskt sinnade forskaren dessutom står bakom? I så fall lurar föreställningen om objektivitet fortfarande bakom beskrivningen. I vilket fall som är det sympatiskt att Shepardson avslutar sin bok genom att peka på nutida kontexter (som trakten kring dagens Antiokia) där hennes typ av platsanalys i högsta grad

kan vara ett viktigt redskap för att dechiffrera de olika anspråk på heliga rum som fortfarande finns. Hennes forskning har alltså relevans utöver den kontext hon själv studerar, och man får hoppas att både forskare inom senantiken och utanför denna tidsram kommer att läsa henne och införliva hennes perspektiv i fortsatta studier.

ANDREAS WESTEREGREN
LEKTOR I KYRKO- OCH
MISSIONSTUDIER, LUND

RENATE BLUMENFELD-
KOSINSKI

The Strange Case of Ermine de Reims: A Medieval Woman Between Demons and Saints. Philadelphia: University of Pennsylvania Press 2015. 236 s.

Noitavainojen aattona, 1300- ja 1400-lukujen taitteessa, augustinolaislipriori Jean le Graveur koh-tasi erikoisella tavalla hurskaan naisen, Erminen. He tunsivat toisensa usean vuoden ajan, mutta erityisesti naisen elämän viimeiset kymmenen kuukautta tekivät hänestä kuuluisan. Noiden kuukausien aikana Ermine koki toistuvasti demonien hyökkäyksiä ja silloin tällöin taivaallista lohdutusta.

Renate Blumenfeld-Kosinskin mukaan rippi-isä Jean le Graveurin kirjoittama teos Erminen näyistä on merkillinen, täynnä toistuvia "tavallisten" demonien ja pyhimyksiksi naamioituvien demonien hyökkäyksiä sekä muutaman kerran lohdullisia näkyjä Kristuksesta aikuis-tai lapsihahmossa ehtoollisleivän yhteydessä. Erminen kuoltua Jean kirjoitti 78 folion pituisen (noin 120 sivua editoituna) kuvauksen hänen viimeisistä kuukausistaan. Ilmeisesti hänellä oli käytössään muistiinpanoja, koska kuvaukset ovat erittäin tarkkoja. Erminen eläessä Jean oli pyytänyt tätä pitämään tarkkaan